

GAZETA SARLAVHALARINING SEMANTIK TUZILISHI VA STILISTIK XUSUSIYATLARI

Nurlimuratova Periyzat Oserbayevna
Ajiniyoz nomidagi Nukus Davlat pedagogika instituti doktoranti

Gazeta sarlavhalarining semantikasi odamlarning ommaviy amaliyotida erishilgan obyektiv dunyoni aks ettirish va bilish natijalarini ifodalaydi. Gapning ifoda planiga ko'ra leksik-semantik, bir tomondan, tanlangan mavzu doirasi bilan belgilanadi. Gaplar dunyoning turli burchagida millatiga qarab turlicha tuzilishi mumkin, biroq ularning barchasi, tabiiyki, bir xil kommunikativ maqsadni bajaradi. Bunda sub'yektiv lisoniy birlikdan farqli bo'lgan predikat, sub'yekt pozitsiyasi va predikator qatorida leksik birliklar, shuningdek, leksik qiymatlarni oshirishga xizmat qiladigan ikkilamchi vositalar – nutq jarayoniviy doim derivatsiyani hosil qiluvchi "tashkilotchi" so'zlar ishtirok etadi. Shular yordamida til nutqiy faoliyatni amalga oshirish jarayonida muloqot, nutqiy aloqa vositasi va ayni paytda fikrlash vositasi va quroliga aylanadi. Rus tilshunosi Jinkin iborasi bilan aytganda, til nutqda yashaydi, yaratiladi va unda doimo takrorlanadi. Zero, tilning eng muhim funksiyalaridan biri kommunikativlikdir. Bu funksiya faqat nutq orqali amalga oshadi. Til o'zining kommunikativ maqsadini nutq egasi orqali namoyon etadi, unga ta'sir qilish va ta'sirlanish, his-tuyg'ularni yetkazish va uni qabul qilish, tasvirlash va tushunish kabi boshqa murakkab funksiyalarni bajarish imkonini beradi. Tilsiz nutq, nutqsiz til tabiiy kommunikativ mahsulotga aylanmaydi. [1:45]

Grammatik birliklar - so'z, so'z shakli, umumlashgan grammatik xususiyatlarning tashuvchisi sifatidagi sintaktik qurilish (ibora, sodda gap, murakkab jumla), shuningdek, grammatik ma'nolarni ifodalash vositalari: yordamchi morfemalar (affikslar) va ularning umumiy stilistik vazifalari (prepozitsiyalar, qo'shma gaplar, zarrachalar) kabilar. Grammatika turli darajadagi iyerarxik munosabat bilan tavsiflanadi, bunda ikkita qarama-qarshilik eng muhim rol o'ynaydi: 1) chiziqli (sintagmatik aniqlanishi mumkin bo'lgan) grammatik birliklari va 2) chiziqli bo'lmagan, paradigmatic, invariant bo'lib, matnda chiziqli birliklar bilan ularning variantlari sifatida ifodalanadigan grammatik birliklar. Masalan, morf va morfema (morflarning paradigmatic to'plami sifatida), so'z shakli va so'z (bir qancha so'z shakllaridan tashkil topgan paradigma sifatida), gap va gap tipi (sintaktik sifatida paradigma). sintaktik zamon va mayllarning almashinishiga asoslangan), 3) so'z yasash turi, morfologik shakli, mavhum namuna sifatidagi ibora yoki gapning turi, sxema, model, bir tomondan, va ma'lum bir turtki bo'lgan so'z, so'z shakli, uning shakllari, ibora yoki jumlar yig'indisida. o'ziga xos, leksik jihatdan to'ldirilgan amalga oshirish tegishli namuna, sxema, model - boshqa tomondan. [2:72]

Semantika (yunoncha *semonēs* - bildiruvchi)

1) til yoki uning biron bir birliklari orqali uzatiladigan barcha mazmun, axborot (so'z, so'zning grammatik shakli, so'z taklifi);

2) tilshunoslikning ushbu mazmun, axborotni o'rganuvchi bo'limi;

3) semiotikaning asosiy bo'limlaridan biri.

Semantika (1- ma'noda) - qat'iy deterministik bo'lmagan tizim. Semantikaning to'g'ridan to'g'ri kuzatiladigan hujayrasi - to'liq ma'noli so'z (masalan, ot, fe'l, qo'shimcha, sifat) "semantik uchburchak" tamoyiliga muvofiq tashkil yetilgan: tashqi yelemnt - tovushlar ketma-ketligi. yoki grafik belgilar (belgilovchi) ongda va til tizimida, bir tomondan, semantika nazariyasida denotatsiya bilan ataluvchi voqelik obyekti (narsa, hodisa, jarayon, belgi) bilan bog'langan, referent yesa bu subyektning tushunchasi yoki ifodasi bilan ma'no, ma'no, intensivlik, ishora deb ataladi. [3:81]. Bu sxema semantik munosabatlarni umumlashtiradi; to'liqroq tizim Konsepsiya maqolasida keltirilgan. So'zni predmet bilan bog'lash mumkin bo'lganligi sababli, predmet shaxs tomonidan qandaydir tarzda tan olinishi sharti bilan mumkin bo'lganligi sababli, denotat, xuddi belgi kabi, bir hil predmetlar sinfining ongida ma'lum bir aks yetishi (namoyishi) bo'lganligi sababli. ammo, ma'nodan farqli o'laroq, bu aks yettirish minimal sonli identifikatsiyalash xususiyatlariga ega, ko'pincha tizimsiz va konsepsiyaga to'g'ri kelmaydi. Masalan, "to'g'ri" so'zi uchun belgi (tushuncha) "ikki nuqta orasidagi eng qisqa masofa" bo'lsa, denotatsiya faqat "na

o'ngga, na chapga og'maydigan chiziq" g'oyasi bilan bog'liq. na yuqoriga, na pastga' (ma'no va intensiya odatda ilmiy tushunchaga ko'proq yoki kamroq yaqin). Bundan tashqari, asosan denotativ (murojaat), masalan, olmoshlar, shaxs ismlari va asosan ma'noli so'zlar (yo'naltiruvchi, ma'nosiz), masalan, mavhum otlar ham bor. Semantikaning yana bir universal xujayrasi jumla (bayon) bo'lib, unda denotatsiya (yoki referent) ham voqelik faktining belgisi va ushbu fakt haqidagi hukmga mos keladigan belgi (yoki ma'no) sifatida ajralib turadi. Denotat va ma'no shu ma'noda gapning yaxlitligini bildiradi. Gap bo'laklariga nisbatan predmet (yoki predmet) odatda denotativ, ko'rsatma, predikat (yoki predikat) esa ma'nolidir.[4:93]. Barcha til birliklarining semantikasi so'z va gapga o'xshash tarzda tuzilgan. U ikki sohaga bo'linadi - subyekt yoki denotativ (kengaytma), semantika va tushunchalar yoki ma'nolar sohasi - signalli (intensional) semantika. "Kengaytmali semantika" va "intensial semantika" atamallari alohida so'z tushunchasining tavsifiga borib taqaladi. Biroq, ular o'rtasida to'liq parallellik mavjud emas va semantikaning bir qator asosiy muammolarini faqat har bir sohaga nisbatan alohida hal qilish mumkin. [5:83] Demak, lingvistik iboralarning obyektiv yoki denotativ, sinonimik, kengaytmali o'ziga xosligi ma'noli yoki konseptual, sinonimiya, intensional o'ziga xosligi derivatsiyaga bog'liqdir.

ADABIYOTLAR:

- Абдусайдов А. Газета тилининг айрим хусусиятлари // Мухбир.— Тошкент, 1983.№ 4- 45.
- Абдусайдов А. Газета тили ва адабий норма.— Самарқанд,1986- 72.
- Абдусайдов А. Газета тилида мақоллардан фойдаланиш.— Самарқанд, 1987. -81.
- Бобоева А. Газета сарлавҳалари ҳақида // Ўзбек тили ва адабиёти.— Тошкент. 1971.№ 2. -93.
- Бобоева А. Газета тилидаги бир синтактик ҳолат ҳақида // Ўзбек тили ва адабиёти.— Тошкент, 1972.№ 3-83.
- Бобоева А. Газета тили // ЎзСЭ.— Тошкент, 1972.№ 3.
- Жалгасов Н. М. СИНТАКСИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ И СТРУКТУРНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОВЕРБИАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАНИЙ О ЧЕЛОВЕКЕ //IX Лазаревские чтения" Лики традиционной культуры в современном культурном пространстве: память культуры и культура памяти". – 2020. – С. 360-361.
- Turaeva, S. M., Djuraeva, M. B., Ernazarova, M. N., & Jabborova, E. R. (2022). The Role of Instructive and Psychological Principles in Foreign Pedagogy. *Journal Of Positive School Psychology*, 9478-9486.
- Turaeva, S. (2021). Cognitive factors in language learning: transfer, interference, overgeneralization. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 4(9).
- Mukhtorovna, T. S. (2023). Uzbekistan Plans to Promote Social Work for the Welfare of Vulnerable Children and Families.
- Turaeva, Shoira Muxtarovna. (2022). LANGUAGE, LEARNING AND TEACHING. *Development and innovations in science*, 1-4.
- Turaeva, Shoira Muxtorovna. (2022). IMPORTANCE OF DIDACTIC AND PSYCHOLOGICAL PRINCIPLES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN TEXTBOOK. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*, 343-352.
- Turaeva, DI. (2021). SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE LINGVOKOGNITIVE APPROACH IN TEACHING THE NATIVE LANGUAGE OF PRIMARY SCHOOL. *International Journal of World Languages*.
- Mukhtorovna, Turaeva Shoira; Munira, Mamatqulova. (2021). *POLISH SCIENCE JOURNAL*, 354.
- Mukhtorovna, T. S. (2021). Hakimova Muhoyyo Mukhtor qizi, Mamatqulova Munira Uzbekistan Plans to Promote Social Work for the Welfare of Vulnerable Children and Families. *Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT (PJCLE)*, 10.
- Mukhtorovna, T. S. Anthropopragmatic study of phraseological units in uzbek and english languages. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological*, 2022(6).

Тураева, Ш. (2025). SOME THEORETICAL ISSUES IN THE COMMUNICATIVE LINGUISTICS OF THE ENGLISH LANGUAGE. *Международный мультидисциплинарный журнал исследований и разработок*, 1(2), 62-66.

Тураева, Ш. (2025). SOME THEORETICAL ISSUES IN THE COMMUNICATIVE LINGUISTICS OF THE ENGLISH LANGUAGE. *Международный мультидисциплинарный журнал исследований и разработок*, 1(2), 62-66.